

Ketten – ugyanarról

A mi nyelvünkről

Erdélyi Margit

A 2011-es évben több tudományos szakkönyv jelent meg a szlovákiai könyvpiacra. Örvendetes, hogy köztük nemegy éppen a nyelvvel, anyanyelvünkkel kapcsolatos tudnivalókat szintetizál és népszerűsít. Jómagam igen fontosnak tartom, a nyelvtudományi területek bármely ismeretanyagának populárisabb továbbadását, nem csupán a szakmai körök számára, hanem azon túlmenően a tágabb olvasói réteg megcélzásával is.

Jakab István: *Nyelvhasználat – nyelvtudomány – nyelvművelés* című könyve (Anyanyelvünk megtartása, művelése – kisebbségben alcímmel) a Madách-Posonium kiadásában jelent meg nemrégiben. Tanár Úr, mint mindig, ezúttal is megtisztelt egy dedikált példánnyal, amelyet olvasva ismét a „nem lehet letenni olvasmányaim” közé sorakoztathattam be a Jakab-könyvet. Jakab István már a bevezetőben (Előszó helyett) olyan témával indít, amely minden értő és érintett figyelmét fókuszálja. „Kisebbségi magyarjaink identitáskeresésének gondjai és módjai” címmel a magyarság fogalmát több szempontból vizsgálja. Hiszen mi, magyarok nagyon sok tekintetben különbözünk egymástól; sajátosságaink sokrétűek; filozófiai, politikai, társadalmi, gazdasági, tudományos, világnézeti felfogásunk elüt egymástól, akár az anyaországon belül, akár azon kívül élünk.

Szerzőnk leszűkíti vizsgálódásait a felvidéki magyarok megnyilvánulási formáira, nyelvünk/identitásunk mai aktuális módosulásaira. „Érdekes azonban megfigyelni, hogy a mai felvidéki fiatalok magyarságtudatának (így magyarságának is) alakulására nem a mai Magyarország élete, körülményei vannak hatással, hanem inkább a hagyományok, amelyeket részben a családban, részben az idősebbek elbeszéléseiből ismernek meg. (...) Az iskolai tananyagból – néhány történelemtanár dicséretes törekvése ellenére is – fiataljaink keveset tudnak meg a magyar múltból. Márpedig az érdeklődő, magyarságtudatukat alakító ifjaknak minta kell, s keresik is az egyéniségükhöz, felfogásukhoz legjobban illő mintákat.” (6.)

A továbbiakban történelmi események tanulságait találjuk felsorakoztatva példának és ellenpéldának arra nézve, miként lehet megfelelő modellt adni identitástudatunk alakítására, megőrzésére, érvényesítésére. Magyarságfelfogásunk ugyanis nem kevéssé befolyásolja a kisebbségi lét mindennapjait. Lényeges dolog, hogy miként viszonyulunk a politikai választásokhoz, a népszámláláskor feltüntetett kérdésekhez, mennyire ragaszkodunk anyanyelvünkhöz, nemzetiségünkhöz.

A nyelvésztanár szemével is vizsgálódik Jakab, amikor észreveszi és szóváteszi: nem fogadható el maradéktalanul a politikai vagy médiabeli kiállítás egy-egy jó ügy kapcsán, ha írásunkban vagy beszédünkben nem állunk a helyzet magaslatán; ha olykor éppen hiányos anyanyelvi ismereteinket demonstráljuk megcsorbított mondanivalóink által. Erre a tényre Jakab István különösképpen figyelmezteti a pedagógusokat, az újságírókat, a rádiók és tévék munkatársait. A nyelvismereti-nyelvhasználati tájékozatlanság járulékaként veszélyt rejt magában a nyelvhasználati kényelmesség, a nemtörődömség, amikor is előnyben részesítjük a nyelv mechanikus formáit (a kliséket, a sémákat). A szerző szólal meg újra meg újra a nyelvvédő, nyelvféltő gondosságával, mert írásunkban/beszédünkben nagyon sok a hiba, a javítanivaló. Sajátos helyzetünknel fogva az egyik jellemző hibaforrás a szlovakizmusok terjedése, amelyet a tükörfordítások gyakorlatának hordalékai erősítenek. A nyelvművelés-ellenzőknek és -pártolóknak egyaránt szánja mondanivalóját a szerző. A kétnyelvűsödő környezet komplex problémáira is utal, amikor kimondja: „A nyelvművelésnek mint tevékenységnek mai felfogásunk szerint nem csupán a nyelvre kell hatnia, hanem a nyelvet beszélő emberekre is, tehát nem csupán a nyelvi tervezés, hanem az ember nyelvi művelése is a céljai közé tartozik.” (17.)

A könyv első fejezetének címe „Szlovák nyelvi hatás alatt a magyar standard kialakításáért a szlovákiai magyarok számára”. A barokkos címet nyilván a kihagyhatatlan kulcsfogalmak kényszerítették ki, rámutatva egyben a kérdéskör összetett voltára. A standard vagy sztenderd főnév (minta, szabvány, mértékadó változat) hic et nunc önálló szóképzésű és nyelvtani rendszerű nyelvváltozásra értendő, amely kulcsszót korábban a sokszor vitatott „irodalmi nyelv, köznyelv” kifejezések takartak. A standard nyelvváltozat természetesen kialakult a magyar nemzeti társadalomban, a felvidéki magyarok azonban 1920-ban kiszakadtak a nemzeti közösségből. Következésképp lemaradás történt a nyelv építkezésében, a hivatalos szlovák nyelv hatása pedig egyre erősebb lett: gyarapodtak a szlovakizmusok, az új fogalmak szlovák nevei/megnevezései pótolták az ismeretlen magyar fogalmakat.

Pusztán a határok átjárhatósága nem biztosítja, hogy lépést tartsunk az anyaországi szintű nyelvhasználattal. A magyar standard szlovákiai változatának értékes forrásai a nyelvjárások, de a standard ismeretét, használatát minden magyar ember esetében fontosnak tartja a szerző. Kérdésben megfogalmazott véleménye szerint arra való az iskolai magyar nyelvoktatás, hogy a nyelvjárásba beleszületett ember számára is lehetővé tegye azt, hogy elérje anyanyelvhasználatának azt a szintjét, amely képessé teszi őt a társadalmi és kulturális életbe való bekapcsolódásba, akár a legmagasabb fokon is. „*Minden magyarnak joga van a művelődéshez*” (24.) – hangsúlyozza kellő eréllyel Jakab, s ez a lehetőség a Selye János

Egyetem fennállása óta a tanárképzés, a gazdaságtudomány és a református teológia tudományterületein immár anyanyelven valósítható meg Szlovákiában is. Jakab István kiütkereső ajánlásaira fontos odafigyelnünk. A nyelvjárások létét nem szabad veszélyeztetnünk – hangsúlyozza, és mindenképpen javítanunk kell az iskola, a nyomtatott és az elektronikus sajtó nyelvhasználatán. A hibák javítása, száműzése egyaránt feladata a pedagógusnak, a szerkesztőnek, a fordítónak, a közéleti tisztviselőnek, az írott vagy beszélt nyelv professzionalista művelőinek.

Van mit tenni természetesen az idegen szavak helyes használata terén is, szlovákosított vagy éppen helytelenül magyarosító változások gyakorta valamiféle szörnyszülöttekkel egyenlőek. Ezek a változások jobbra jelentéstani, máskor szóalaki síkon történnek. Szerzőnk helyenként keserűen utal arra a hiányosságra is, miszerint a hivatásos magyar tollforgatók sem ismerik kellőképpen a nyelvet, pedig kötelességük volna elsajátítani az egyetemes magyar standardot, hiszen a hiányos ismeretek pótlására mindig volt és van lehetőség. A továbbiakban kritikusan megjegyzi még, hogy az évtizedek óta ismétlődő hibákat – többszöri figyelmeztetés után sem sikerült kiirtani a nyelvművelés elhivatottjainak.

„Nyelvészeti és nyelvművelési kérdésekben elhangzott – megjelent szerzői állásfoglalások” a könyv második fejezetének címe. Ebben a részben a második évezredvégi nyelvhasználat-nyelvművelés időszerű kérdéseit veti fel a szerző, némely esetben láthatóan megismételve is azokat. Türelme fogytán a humort is segítségül hívja, hátha inkább felfigyel az olvasó az általa felhozott egy-egy jelenségre. A szellemes nyelvészkutatónak és tanárnak az eszköztárából nem marad ki az irónia, a szarkazmus sem; s „látványos” hasonlatokkal, metaforákkal is fűszerezi stílusát. Mindemellett nem marad el óvatos és biztató intelme, miszerint jobb, ha óvakodunk a nyelvművelés kiiktatásától, liberalizálásától. Ugyanis ha szinte kontroll nélkül befogadjuk nyelvünkbe az egyre gyarapodó tükörfordításokat, tükörszerkezeteket (még ha szükségesnek vélnénk is e jelenségeket), beláthatatlan következményei lennének nemcsak anyanyelvünkre, hanem kisebbségi magyarjaink művelődésére nézve is. A kisebbségi magyar kommunikáció látszólagos megkönnyítése magával hozná a nyelvhasználat kulturáltságának csökkenését, nehezítené az anyaországiakkal folytatott kommunikációt, általánosságban is lejártná a nyelvhasználatot. Látva a nyelv veszélyeztetettségét, Jakab István higgadtságra int ugyan, de a toleranciát már nem tartja célravezetőnek. Grétsy Lászlóra hivatkozva hangsúlyozza, hogy a nemzetközpontú nyelvművelés elvét tartja követendőnek. Utal továbbá arra, hogy a művelt köznyelv fejlődésének letéteményese az értelmiség. Ez utóbbi kapcsán úgy vélekedik, hogy

Szlovákiában a magyar értelmiség mint réteg nem alakult ki, nem is alakulhatott ki, mert nincsenek meg hozzá a társadalmi feltételek. *„Értelmiségről csak akkor beszélhetünk, ha ez a réteg mind a munkahelyén, mind a közéletben, esetleg még a magánéletben is (bár ez utóbbi nem szükségszerű) ugyanazt a közös nyelvváltozatot használva végezné tevékenységét. Nálunk ezt talán csak a pedagógusokról mondhatjuk el. Nincs tehát magyar értelmiségünk, nálunk csak magyar nemzetiségű értelmiségiék vannak.”* (68.) A gyakorlati életben ez a tényező rendszerint úgy valósul meg, hogy pl. a műszaki értelmiségi a munkahelyén szlovákul érintkezik kollégáival, a közéletben hol így, hogy úgy – a helyzet diktátuma szerint; a magánéletben leggyakrabban az anyanyelvén beszél (amíg nem kerül sor szakmai kérdésekre), a szakkifejezéseket azonban már csak szlovákul vagy tükörszavakkal tudja továbbadni. Sajnos mindenképpen nehezményezhetjük a helyzetet amiatt, hogy nyelvhasználatunk elmarad a nemzeti nyelvhasználati szinttől. Nálunk egyre erősebb a nyelvi elbizonytalanodás, nem ismerjük meg kellően az egész magyar nyelvterületen használatos fogalmakat; nyelvhasználatunkban nagy számban jelentkeznek bizonyos hibatípusok; olykor nem tudunk különbséget tenni a nyelvjárási és köznyelvi szóalakok között; az idegen szavakat szlovákos formában vesszük át; még jóindulatú igyekezetünk is téves korrekcióba fulladhat („konferenció”, „evidenció”, „tendenció”). A szóhasználati hibáknál veszélyesebbek azonban a mondattani jellegűek, a raghasználattal összefüggők, merthogy ezek már a nyelv rendszerét teszik labilissá („vakkbélre operálják”, ilyen vagy olyan „témára ad elő”, „elveszik egymást”, „a májára kezelik”).

Jakab István nyelvművelésének legfontosabb alapelvét idézzük: *„Egy magyar nyelv van. Bármennyire terjed a már említett másféle nézet, mi azt valljuk: nincs szlovákiai magyar nyelv, csak esetleg a közös magyar nyelvnek szlovákiai szubstandard szintű, pontosabban nyelvjárási és regionális köznyelvi változatai vannak, és a magyarországi standard szlovákiai használatáról beszélhetünk. Ennek az elvnek a rögzítését és munkánk alapjává tételét nagyon fontosnak tartjuk, hogy nyelvünk még nagyobb arányú különfejlődését vagy éppen különfejlesztését megakadályozzuk.”* (71.)

Sok gondot okoz a szlovákiai magyar nyelv művelőinek a szakszerűtlen fordítások területéről származó szavak, kifejezések, szólások sokasága. Mi, felvidéki magyarok, természetesen is fordítók és tolmácsok is vagyunk mindennapi kommunikációs helyzetekben. Ezekben a gyakran ad hoc szituációkban hajlamosak vagyunk a mechanikus fordításokra, amelyek lehet hogy egyediek, de távol eshetnek az ekvivalens kifejezésektől, márpedig ezek a tévedések tartalmukban, hatásukban félrevezetőek lehetnek. Szerzőnk a nemzeti

nyelvművelés liberalizmusának és a kisebbségi nyelvűvelés radikalizmusának sürgetésével is hatékonyabbá kívánja tenni vállalt feladatainak megoldását.

A Jakab-tanítványok számára nyilvánvalóan ismerős téma a harmadik fejezet tartalma, a nyelvtudomány kapujának döngetései. Pontosítva: a jelzős szerkezetek tagjainak összevonásai és az összevonhatóság szerepe az ún. értelmező mibenlétének tisztázásában. Olvashattunk Tanár Úr elméletéről és logikus érveléséről a folyóiratokban, a tankönyvekben, élvezhettük bizonyító eljárásait előadások, beszélgetések alkalmával. Nemcsak diákjait nevelte/neveli kellő szigorral a nyelvészeti ismeretek elsajátításaiban, hanem odafigyel a kiadványok, tankönyvek, tanulmányok tanítható vagy épp megkérdőjelezhető elméleteire is. A nyelvhasználati jogokért folytatott harcokról olvashatunk kellő részletességgel a negyedik fejezetben. Jakab István nem kerüli meg a politikai csatározások konklúzióit sem; a nyelvtörvény körüli vitákra, a nyelvi jogok kérdésére részletesen kitér. Mindig a helyzet magaslatán áll, amikor kutató nyelvészként, tanárként és magyar emberként érvel pro et contra, gyakran áldatlan állampolgári helyzeteinkben. Az ötödik fejezet mintegy pragmatikus összegzés, egyben tanácsadás nyelvhasználati készségeink fejlesztése kapcsán. Stilizálásunk finomítása érdekében a szlovák és a magyar nyelv vonatkozásaira utalva szóértelmezéseinek pontosítására, az írástudók felelősségére figyelmeztet az írás.

Jakab István kiadványa átfogó munka, a szlovákiai magyar élet és szóhasználat szinte minden területéről kiemeli a példákat. Felhívja figyelmünket arra, hogy több esetben az abszurd jelzővel illethetjük sajátos kreációinkat, amelyek kényszerű helyzetek vagy jóhiszemű igyekezetünk eredményeként kerülnek be a köztudatba. Nyelvünk/anyanyelvünk értékes kincs számunkra – figyelmünket, gondos ápolásunkat egyre inkább kiérdemli. Veszélyeztetettsége, használóinak fogyatkozása fel kell hogy ébressze féltésünket és egyre makacsabb tiszteletünket iránta, ugyanakkor művelői, őrzői iránt is.

Magyar anyanyelvűség – magyar nyelvhasználat

Misad Katalin

2011 végén *Nyelvhasználat – nyelvtudomány – nyelvűvelés* címen jelent meg Jakab István új gyűjteményes kötete. A pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karának nyugalmazott docense egyrészt azoknak a magyar nemzetiségű értelmiségieknek a figyelmébe ajánlja írásait, akik munkájukból kifolyólag naponta szembesülnek nyelvismereti-nyelvhasználati kérdésekkel; ugyanakkor azokat is szeretné megszólítani, akik kétnyelvű

környezetben a magyar nyelvet használva úgy érzik, kevés az a tudás, amelyet az iskolában anyanyelvükről elsajátítottak.

A könyv hat fejezetből áll, melyek témájára már a kiadvány címében utal a szerző: nyelvhasználat, nyelvtudomány, nyelvművelés. Ezeket – rendhagyó módon – egy érdekes, részben önéletrajzi ihletésű írással vezeti be: az előszó helyébe lépő *Kisebbségi magyarjaink identitáskeresésének gondjai s módjai* (5–17.) című elmélkedésben a magyarság szó három, jól elkülöníthető jelentéséből kiindulva azt kutatja, hányféle is lehet a magyarságunk, miközben utal arra, hogy az identitásunk kialakításához szolgáló minták megválasztásában mennyire fontos szerepe van a családnak. Kerülve a konkrét politikai felfogások propagálását Jakab hangsúlyozza, hogy bármilyen legyen is magyarságtudatunk politikai színezete, anyanyelvünkhöz való ragaszkodásunk a legerősebb biztosítéka annak, hogy hűek maradjunk nemzetiségünkhöz is. (15.)

A bevezetést követő első fejezet (*Szlovák nyelvi hatás alatt a magyar standard kialakításáért a szlovákiai magyarok számára*, 21–60.) három írást tartalmaz. Az elsőben (A magyar standard kialakításának útján, 21–44.) a magyar standard fogalmát értelmezi a szerző, majd rámutat a szóban forgó nyelvváltozat magyarországi, illetve kisebbségi változatai között fennálló eltérésekre. A továbbiakban a standard nyelvváltozat és a nyelvjárások használati körével foglalkozik, s bár a nyelvjárásokat nyelvünk fejlődésének forrásaiként tartja számon, fontosnak tartja, hogy az iskolai anyanyelvoktatás lehetővé tegye a nyelvjárásba beleszületett beszélő számára, hogy „elérje anyanyelvhasználatának azt a szintjét, amely képessé teszi őt a társadalmi és kulturális életbe való bekapcsolódásra akár a legmagasabb fokon is”. (24.) Az írás terjedelmében is meghatározó részében a szlovákiai magyarok nyelvhasználatára jellemző szlovakizmusokról szól előbb általánosan, később konkrétan: ez utóbbi alkalommal tételesen mutatja be a szlovákiai magyar nyelvű sajtóban, illetve a közéleti nyelvhasználatban gyakorta megjelenő szlovakizmusokat. A fejezet következő írásában (Idegen szavak szlovák jelentésben és szlovákosított alakban a szlovákiai magyarok nyelvhasználatában, 45–54.) azokkal az elsősorban latin eredetű idegen szavakkal foglalkozik Jakab István, amelyek ugyan mind a magyar, mind a szlovák nyelvben jelen vannak, de a szlovákiai magyar beszélők nyelvhasználatában nem a magyarban, hanem a szlovákban használatos alakjukban fordulnak elő. A szlovákiai magyarok ilyen jellegű idegenszó-használatát ezúttal két szempontból vizsgálja: a jelentés és az alaktan síkján. Az első fejezetet záró írásában (Nyelvjárásaink magyarjaira is hat a szlovák nyelv, 56–60.) arra mutat rá a szerző, hogy kisebbségi helyzetben a nyelvjárások is ki vannak téve a többségi nyelv hatásának.

A kötet második fejezetében (*Nyelvészet és nyelvművelői kérdésekben elhangzott-megjelent szerzői állásfoglalások*, 61–105.) a különböző szakmai fórumokon kinyilvánított állásfoglalásait, hozzászólásait teszi közzé Jakab István. Az első cikkben (A szlovákiai magyar nyelvhasználat és nyelvművelés időszerű kérdései a második évezred végén, 63–71.), amely a Biztonságunk záloga a nyelv c. tanácskozáson (Budapest, 1994) elhangzott előadás szerkesztett változata, azt a meggyőződését fejt ki, hogy „nincs szlovákiai magyar nyelv, csak esetleg a közös magyar nyelvnek szlovákiai szubstandard szintű, pontosabban nyelvjárási és regionális köznyelvi változatai vannak, és a magyarországi standard szlovákiai használatáról beszélhetünk” (71.); s végül hangsúlyozza, hogy ennek az elvnek a szlovákiai magyar nyelvművelés egyik alaptételeként való rögzítését azért tartja különösen fontosnak, mert szem előtt tartásával megakadályozható a magyar nyelv még nagyobb arányú különfejlődése. A következő írás (Fordításaink mindennapi gondjai, 72–89.) alapja az egyik Kazinczy nyelvművelő napokon (Kassán) tartott előadás, témája pedig az újabb keletkezésű s emellett többé-kevésbé szakmai jellegű szlovák kifejezések magyarra fordításának a problémája. Jakab ugyan elismeri, hogy nem könnyű a fordítók dolga, hiszen a magyar megfelelők felkutatása gyakran napokat, sőt még hosszabb időt igényel, mégis bosszantónak tartja azokat a szakszerűtlen fordításokat, amelyekre szlovákiai magyar lapokban bukkant. A legjellemzőbbeket, leggyakoribbakat tételesen teszi közzé, mégpedig oly módon, hogy megadja a szlovák kifejezést, a szövegösszefüggésnek megfelelően megmagyarázza annak jelentését, majd felhívja a figyelmet a kifogásolt szlovákiai magyar megfeleltetés hiányosságaira, végül pedig közli a szlovák kifejezés értelem szerinti standard magyar fordítását. Egy nyelvművelő konferencián (Budapest, 1992) elhangzott korreferátum a kiindulópontja a fejezet következő írásának (A nemzeti nyelvművelés „liberalizmusának” és a kisebbségi nyelvművelés „radikalizmusának” okai, gondjai; 90–93.), melyben Jakab István a kisebbségi nyelvművelő aggályait fogalmazza meg: „Sok gondot okoz nekünk [...] az egyes nyelvváltozatok körülhatárolatlansága s e változatok társadalmi használatának kijelölhetlensége. Vagyis azoknak a kérdéseknek a tisztázása, hogy bizonyos nyelvi jelenségek hová, melyik változathoz sorolhatók, illetve melyik változatnak hol van a helye, szerepe a társadalmi életben, mely területen tolerálható még, s hol nem tűrhető meg.” (91.) A Magyar Tudományos Akadémia által szervezett tudományos értekezleten (Budapest, 1997) elhangzott felszólalás szerkesztett változatában (A demokratikus gondolkodásmód és az intézményesített nyelvvédelem, 94–97.) a szerző üdvözli azt a tényt, hogy Magyarországon az utóbbi években „társadalmi jellegűvé és méretűvé vált a nyelv védelmének, a nyelvhasználattal való törődésnek az igénye” (95.). Mint írja, azzal nem sértjük meg a demokrácia alapelveit, ha

anyanyelvünk fejlődését hivatalos módszerekkel – de természetesen nem a hírhedt szlovák nyelvtörvény gyakorlatát követve – próbáljuk meg helyes irányba terelni. A fejezet utolsó írása (A jelzős szerkezetek összevonásának törvényszerűségei és hatásuk néhány nyelvi jelenség nyelvtani besorolására, 98–105.) Jakab Istvánnak a Kazinczy Ferenc Társaságban tartott székfoglaló előadását (Sátoraljaújhely, 2010) tartalmazza. A szerző már korábban is foglalkozott a témával, akkori vizsgálódásai azonban további lépésekre ösztönözték, s egyértelművé tették számára, hogy részleteiben, a korábbi leíró magyar nyelvtanok néhány megállapítását felülvizsgálva kell elmélyednie benne. A szóban forgó tanulmány elsődleges célja a jelzős szerkezetek összevonása folytán mondatrészi és szófaji szerepet váltott szintagmatagok új funkciójának megértetése és megtanítása az iskolai anyanyelvi oktatás során.

A harmadik fejezetben (*A nyelvtudomány kapujának döngetései*, 107–142.) két régebbi – tematikailag összefüggő – írásának lényeges következtetéseit, tanulságait tárja az érdeklődők elé a szerző. A jelzős szerkezetek tagjainak összevonásai és az összevonhatóság szerepe az ún. értelmező mibenlétének tisztázásában c. tanulmány Jakab István két Magyar Nyelvőr-beli cikkén (l. 96. évfolyam [1972], ill. 101. évfolyam [1977]) alapul. Az első a jelzős szerkezetek összevonásának jelenségeit írja le; a második az értelmezővel kapcsolatos olyan funkcionális és rendszertani ellentmondások felszámolására tesz kísérletet, amelyek más nyelvtani kategóriákat is érintenek. A két írás egybeszerkesztett változata elsősorban a szakmabelieket – a nyelvészeket, a magyar szakos pedagógusokat és egyetemi hallgatókat – szólítja meg, s készletti gondolkodásra vagy a téma továbbgondolására.

A negyedik fejezet (*Harcunk nyelvhasználati jogainkért*, 143–154.) két írását a Szlovákiában élő kisebbségek személyi jogait csorbító nyelvtörvények egyes rendelkezéseinek, túlkapasainak szenteli a szerző. Az első cikkben (Az államnyelv és a kisebbségi nyelvek viszonya a nyelvtörvény alapján, 145–152.) már magának az államnyelv szó használatának a bevezetését is ingerlő ténynek tartja, mert „hátrányosan különbözteti meg az ennek minősített nyelvtől a többit, a kisebbségi nyelveket” (145.). A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa által 1995-ben elfogadott 270. számú törvénynek azon rendelkezését, mely a hivatalos érintkezésben és a nyilvánosság előtt az államnyelv standard nyelvváltozatának használatát írja elő, megdöbbenet veszi tudomásul Jakab István, hiszen a szlovák politikusok saját anyanyelvükkel kapcsolatos tájékozatlanságáról árulkodik. Véleménye szerint azok a többségben levő szlovák nemzetiségű állampolgárok, akik nem a standard szlovákot, hanem annak valamely területi nyelvváltozatát beszélik, a törvény értelmében sokkal több „hibát” vétenek majd, mint azok a magyar nemzetiségű nyelvhasználók, akik a magyar tanyelvű

oktatási intézményekben a szlovák nyelv standard változatát sajátítják el. Közben hangsúlyozza, hogy Európa – s ebből értelemszerűen következik, hogy Szlovákia mint az Európai Unió egyik tagállama – nem térhet vissza az „akié az ország, azé a nyelv” súlyosan diszkriminatív elvéhez, majd kijelenti: „Ha egyáltalán van értelme valamiféle nyelvtörvénynek, akkor az olyasfélének van, amely valamely kisebbség nyelvi-nyelvhasználati jogait védi épp az államnyelvvvel szemben, nem pedig fordítva.” (152.) A fejezet második írásának (Nyelvtörvény: a nyelvért vagy a nyelv ellen?, 153–154.) témája szintén az ún. államnyelvtörvény, mely a szerző szerint nemcsak a nyelvhasználók, hanem már a nyelv ellen irányul. Jakab úgy látja, hogy a szóban forgó törvény amellet, hogy a kisebbségi nyelveknek a nyilvános használatból való kiszorítására törekszik, a többségi beszélőket sem kíméli, hiszen az ő nyelvhasználatuk módját s ebből következően lehetőségeit is korlátozza.

A kiadvány ötödik fejezetében (*Tudnivalók nyelvünk helyesebb használatához*, 155–210.) közzétett nyelvművelő cikkeket egyrészt a szlovákiai magyar újságíróknak, a rádió és a televízió munkatársainak és a pedagógusoknak szánja Jakab István; másrészt mindazoknak, akik érdeklődést tanúsítanak a nyelvnek mint az érintkezés, a gondolatközlés eszközének választékos használata iránt. A nyelvhelyességi, stilisztikai és helyesírási témájú írásokat, valamint a kisebbségi nyelvhasználatra vonatkozó gyakorlati tanácsokat tartalmazó cikkgyűjteménnyel a szlovákiai magyar beszélők anyanyelv-használati készségének fejlesztését tűzi ki célul a szerző, aki szerint „napjainkban valóban kevesebb szlovák szót kevernek magyarjaink anyanyelvük szövegébe, de alaposan elszaporodott a szlovakizmusok egyéb, magyar mezbe öltöztetett válfaja, amelyről sokan nem is gondolják már, hogy csak a »külsőnk« magyar, a lényegük, amellyel gondolkodásunkra hatnak, már nem az”. (16.)

Jakab István új kötetének köszönhetően újabb kiadvánnyal gazdagodott a kisebbségi nyelvhasználat jelenségeivel foglalkozó szakirodalom. A kiadvány, amely a szerzőnek a nyelvhasználati kérdésekről való véleményét, a kisebbségi nyelvműveléssel kapcsolatban megfogalmazott elveit s a nyelvtudomány területén végzett vizsgálódásainak eredményeit közvetíti, hasznos olvasmány a hasonló és eltérő elveket valló nyelvészek, a magyar nyelvű írott és elektronikus sajtó munkatársai, a magyar tannyelvű iskolákban oktató pedagógusok, a magyar szakos egyetemisták s minden anyanyelve iránt érdeklődő szlovákiai magyar beszélő számára.

Jakab István: *Nyelvhasználat – nyelvtudomány – nyelvművelés. Anyanyelvünk megtartása, művelése – kisebbségben.*
Pozsony/Bratislava: Madách-Posonium 2011, 214 p. ISBN: 978-80-7089-519-1